

การประเมินอภิमान

(Metaevaluation)

โดย พระเมธีธรรมาจารย์ ,รศ.ดร.
รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สถาบันอุดมศึกษาของไทยในปัจจุบัน มีภารกิจหลักตามที่กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมได้ให้ไว้ คือการผลิตบัณฑิต การวิจัย การให้บริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม

ในส่วนของมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้นได้แบ่งภารกิจออกเป็น 4 ด้าน คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัยและพัฒนา การส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมซึ่งเป็นภารกิจที่ตรงกับมหาวิทยาลัยทั่วไปเพียงแต่ในภารกิจที่ 3 นั้น เพิ่มคำว่า “ส่งเสริมพระพุทธศาสนา” เข้ามาด้วย

สำหรับประเทศไทยเรานั้นมีมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่งที่ล้นเกล้ารัชกาลที่ 5 ทรงสถาปนาขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2430 คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปัจจุบันมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งได้จัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นศักดิ์เป็นศรีให้กับคณะสงฆ์ไทย

ในส่วนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนั้นปัจจุบันมีการขยายการศึกษาครอบคลุมทั้งในประเทศและทั่วโลก มีวิทยาเขต 11 แห่ง วิทยาลัยสงฆ์ 25 แห่ง สถาบันสมทบในต่างประเทศ 6 แห่งในประเทศอีกหนึ่งแห่ง มีผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่และนิสิตรวมกว่า 25,000 รูป/คน นอกจากนี้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยยังเป็นศูนย์กลางการศึกษา “พระพุทธศาสนา” ในระดับโลกโดยได้รับความร่วมมือจากคณะสงฆ์ทั้งฝ่ายเถรวาทและมหานิกายในระดับนานาชาติอีกด้วย นอกเหนือจากนั้นมหาวิทยาลัยแห่งนี้ยังเป็นศูนย์กลางในการจัดประชุมในระดับนานาชาติ เช่น การประชุมสุดยอดผู้นำชาวพุทธโลก การประชุมเยาวชนโลก การประชุมวิสาขบูชานานาชาติ เป็นต้น มหาวิทยาลัยจึงเป็นที่ตั้งและอธิการบดียังดำรงตำแหน่งประธานสมาคมสภาสากลวันวิสาขบูชาโลก ทั้งนี้องค์การสหประชาชาติ (UN) มีมติตั้งสภาสากลวันวิสาขบูชาโลก (International Council for the Day of Vesak) ให้เป็นที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ นับเป็นครั้งแรกที่วงการพระพุทธศาสนาไทยได้รับสิทธิในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของ UN การร่วมมือกับนานาชาติจัดตั้งสมาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติ ซึ่งสำนักงานใหญ่ก็ตั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเช่นเดียวกัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้การขยายการศึกษาโดยมีมีสถาบันสมทบในต่างประเทศทั้งในยุโรปและเอเชีย การจัดตั้งวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ ศูนย์อาเซียนศึกษา สถาบันภาษาบัณฑิตวิทยาลัย คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และคณะสังคมศาสตร์ ได้จัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี โทและปริญญาเอกหลักสูตรนานาชาติ มหาวิทยาลัยได้จัดตั้งสมาคมมหาวิทยาลัย

พระพุทธศาสนานานาชาติ สมาคมสภาสากลวันวิสาขบูชาโลก ล้วนเป็นบทบาทสำคัญที่เดินตามวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยที่ว่า “เป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาระดับโลก”

สถานการณ์โลกปัจจุบัน

ปัจจุบันโลกมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงของโลกใบนี้ทำให้เกิดวิวัฒนาการปัญญาประดิษฐ์(AI)และนวัตกรรมต่างๆที่ได้ถูกคิดค้นและนำมาทดแทนของเดิมอยู่ตลอดเวลา สำหรับมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้นก้าวเดินที่สำคัญคงต้องให้น้ำหนักในเรื่องพุทธนวัตกรรม เพิ่มเข้ามาด้วย

ภารกิจสำคัญของมหาวิทยาลัยทั้งในและต่างประเทศคือการผลิตบัณฑิต โจทย์สำคัญของการผลิตบัณฑิต คือ คุณภาพของบัณฑิตที่ผลิตออกสู่สังคม ทำอย่างไรมหาวิทยาลัยต่างๆจึงจะผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพเพื่อออกไปสร้างสรรค์สังคมได้อย่างแท้จริง เช่นนั้นแล้วคำว่าคุณภาพนั้นจะมีความหมายมากน้อยแค่ไหนอย่างไร

เฉพาะในส่วนของมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้นคำว่าคุณภาพของบัณฑิตจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพราะจะมีความหมายครอบคลุมไปถึงคุณธรรม ศีลธรรมและจริยธรรมอีกด้วย

วันนี้สถานการณ์ไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) กำลังแพร่ระบาดอยู่ในทั่วโลกก็ยิ่งทำให้มหาวิทยาลัยต่างๆมีภาระ มีโจทย์และมีการแข่งขันกันมากขึ้น เฉพาะมหาวิทยาลัยในประเทศไทยนั้นภาพรวมกำลังประสบปัญหา คือ

- 1.งบประมาณจากภาครัฐลดลง (มหาวิทยาลัยที่ขอรับงบประมาณจากภาครัฐ)
- 2.ภาระเพิ่มมากขึ้น
- 3.การแข่งขันสูงขึ้น

เมื่อมีตัวแปรทั้ง 3 อย่างซึ่งเป็นโจทย์ใหญ่เข้ามาเกี่ยวข้องในสถานการณ์ปัจจุบันทำให้การบริหารมหาวิทยาลัยจำต้องอาศัยวิสัยทัศน์ใหม่ๆ ปัญญาประดิษฐ์ด้านการศึกษา และนวัตกรรมที่สร้างสรรค์เพื่อเป็นเครื่องมือในการบริหาร เพื่อดึงดูดใจลูกค้ารวมทั้งความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ ทั้งนี้ก็เพื่อความอยู่รอดของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ นั้นเอง ทั้งหมดล้วนเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับความหมายคือคุณภาพของบัณฑิตนั่นเอง

คุณภาพของบัณฑิตมีตัวบ่งชี้วัดหลายอย่างหลายประการแต่เครื่องมือหนึ่งที่กำลังปฏิบัติกันอยู่ในเวลานี้คือการ ประเมินคุณภาพการศึกษา (Quality Assurance) เพื่อรับรองคุณภาพทั้งของมหาวิทยาลัยและบัณฑิตของมหาวิทยาลัยนั้นๆ

คุณภาพการศึกษา หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามปณิธานและภารกิจของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาตามนโยบายการพัฒนาการอุดมศึกษาของประเทศ ตลอดจนปณิธานและภารกิจเฉพาะในการจัดการศึกษาของแต่ละสถาบัน

การประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา หมายถึง การมีระบบและกลไกในการควบคุม ตรวจสอบ และประเมินการดำเนินงานในแต่ละองค์ประกอบคุณภาพตามดัชนีบ่งชี้ที่กำหนด เพื่อเป็น

หลักประกันแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและสาธารณชนได้มั่นใจว่า สถาบันการศึกษานั้นๆสามารถให้ผลผลิตทางการศึกษาที่มีคุณภาพ

การประกันคุณภาพการศึกษา (Quality Assurance) หมายถึง การทำกิจกรรมหรือการปฏิบัติตามภารกิจหลักอย่างมีระบบตามแบบแผนที่กำหนดไว้ โดยมีการควบคุมคุณภาพ (Quality Control) การตรวจสอบคุณภาพ (Quality Assessment) จนทำให้เกิดความมั่นใจในคุณภาพและมาตรฐานของดัชนีชี้วัดระบบและกระบวนการผลิต ผลผลิตและผลลัพธ์ของการจัดการศึกษา ประกอบด้วย การประกันคุณภาพภายใน และการประกันคุณภาพภายนอก

การประกันคุณภาพภายใน หมายถึง การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายในโดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเองหรือ โดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับ ดูแล สถานศึกษานั้น

การประกันคุณภาพภายนอก หมายถึง การประเมินผลและการติดตาม ตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายนอก

โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา บุคคล หรือ หน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง เพื่อเป็นการประกันคุณภาพและได้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (อ้างอิง: สำนักงานประกันคุณภาพ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล)

การประกันคุณภาพภายใน เป็นการสร้างระบบกลไกในการพัฒนา ติดตาม ตรวจสอบและประเมินการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นไปตามนโยบาย เป้าหมาย และระดับคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดโดยสถานศึกษาหรือหน่วยงานต้นสังกัด โดยหน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษากำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีการจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายในเสนอต่อสถาบันหน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาและเปิดเผยต่อสาธารณชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเพื่อรับรองการประกันคุณภาพภายนอก (อ้างอิงคู่มือการประกันคุณภาพการศึกษา, 2557-2558)

ในปี พ.ศ.2557 สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา โดยคณะกรรมการประกันคุณภาพภายในระดับอุดมศึกษา ได้ตระหนักถึงความสำคัญของหน่วยย่อยของการอุดมศึกษาที่ทำหน้าที่ผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ จึงได้กำหนดกรอบแนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยให้พิจารณาเพิ่มเติมในสาระที่เกี่ยวข้องในกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551 - 2561) แผนพัฒนาการศึกษาอุดมศึกษาฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) มาตรฐานการอุดมศึกษา มาตรฐานสถาบันอุดมศึกษาเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2548 รวมทั้งกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 ทั้งนี้ ได้กำหนดให้มีการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน 3 ระดับ คือ หลักสูตร ระดับคณะ และระดับสถาบัน โดยมีองค์ประกอบประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามพันธกิจ 4 ด้าน ของสถาบันอุดมศึกษาและเพิ่มเติมด้านอื่นๆ ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประกัน

คุณภาพการศึกษาภายใน ทั้งระดับหลักสูตร คณะ และสถาบันดำเนินการไปพร้อมกัน ถ้าเป็นตัวบ่งชี้ที่เน้นกระบวนการจะต้องมีการประเมินผลลัพธ์ภายใต้การดำเนินการตามตัวบ่งชี้กระบวนการดังกล่าวด้วย (Process performance) ขึ้นหมดแล้วมีกระบวนการการพัฒนาไว้ ดังนี้

การประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ระดับหลักสูตร ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1) กำกับมาตรฐาน องค์ประกอบที่ 2) บัณฑิต องค์ประกอบที่ 3) นักศึกษา องค์ประกอบที่ 4) อาจารย์ องค์ประกอบที่ 5) หลักสูตร การเรียนการสอน องค์ประกอบที่ 6) สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ ตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับหลักสูตรครอบคลุม เรื่อง การส่งเสริมพัฒนานักศึกษาการวางระบบการจัดการเรียนการสอน จำนวนอาจารย์ต่อนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา (โดยเฉพาะการคุมวิทยานิพนธ์ให้เป็นไปตามมาตรฐานหลักสูตร) ผลงานทางวิชาการ ผลงานวิจัยของคณาจารย์ สื่ออุปกรณ์ การเรียนการสอน ห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ การดำเนินการตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา แห่งชาติ รวมทั้งคุณภาพบัณฑิต ซึ่งจะพิจารณาจากการทำงานหรือประกอบอาชีพอิสระ คุณภาพผลงานตีพิมพ์และเผยแพร่ ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ระดับคณะ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1) การผลิตบัณฑิต องค์ประกอบที่ 2) การวิจัย องค์ประกอบที่ 3) การบริการวิชาการ องค์ประกอบที่ 4) การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และองค์ประกอบที่ 5) การบริหารจัดการ ตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับคณะให้ครอบคลุมการดำเนินงานของคณะ เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนของแต่ละหลักสูตรที่คณะดูแลรวมทั้ง กิจกรรมนักศึกษา การบริการนักศึกษา การให้บริการทางวิชาการ การวิจัย การบริหารจัดการและการประกันคุณภาพของคณะ

การประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ระดับสถาบัน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1) การผลิตบัณฑิต องค์ประกอบที่ 2) การวิจัย องค์ประกอบที่ 3) การบริการวิชาการ องค์ประกอบที่ 4) การทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม และองค์ประกอบที่ 5) การบริหารจัดการ ตัวบ่งชี้เกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับสถาบัน พิจารณาให้เป็นไปตามมาตรฐานสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ มาตรฐานด้านศักยภาพและความพร้อมในการจัดการศึกษา ประกอบด้วยด้านกายภาพด้านวิชาการ ด้านการเงิน ด้านการบริหารจัดการมาตรฐาน ด้านการดำเนินการตามภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วยด้านการผลิตบัณฑิต ด้านการวิจัย ด้านการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ด้านการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม ทั้งนี้ ควรมุ่งเน้นการประกันคุณภาพการดำเนินการของสถาบันเพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนของแต่ละคณะ โดยครอบคลุมในด้านกายภาพและภารกิจของสถาบัน รวมถึงการประกันคุณภาพในภาพรวม

จุดมุ่งหมายของการวัดคุณภาพการศึกษาภายในแต่ละระดับ เพื่อการควบคุมคุณภาพ การติดตามตรวจสอบคุณภาพและการพัฒนาคุณภาพ การจัดการศึกษาในระดับหลักสูตร ระดับคณะและสถาบัน ได้ข้อมูลที่ใช้ผลการบริหาร จัดการหลักสูตรที่ได้คุณภาพตามมาตรฐานการอุดมศึกษาของแต่ละคณะ และภาพรวมของสถาบันอันจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางและพัฒนาคุณภาพตามเกณฑ์และมาตรฐานที่ตั้งไว้อย่างต่อเนื่อง เพื่อจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายในเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ทุกปีการศึกษา ตลอดจนเพื่อรองรับการติดตามตรวจสอบอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกสามปีตามกฎกระทรวงฯ

รวมทั้งการสร้างความมั่นใจต่อสังคมในเรื่องคุณภาพบัณฑิตโดยผู้เรียนมีงานทำ ผู้เรียนมีคุณภาพตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ และเพื่อประกอบการพิจารณาขึ้นทะเบียนหลักสูตรตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552

มาตรฐานการประเมิน

Stufflebeam และคณะ ได้พัฒนามาตรฐานการประเมินสำหรับให้นักประเมินทั่วไปใช้เป็นกรอบในการตรวจสอบคุณภาพการประเมินโดยมีทั้งหมด 4 มาตรฐาน (Stufflebeam,2005) ดังต่อไปนี้

1.มาตรฐานด้านอรรถประโยชน์จากการประเมิน (Utility Standards) ผลการประเมินต้องให้ข้อมูลตรงตามที่ใช้ผลการประเมินอย่างรู้ และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานได้จริง โดยเฉพาะถ้าสามารถให้ข้อมูลช่วยในการปรับปรุงตนเองได้ในระดับบุคคล ก็จะเป็นประโยชน์มากขึ้น

2.มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) วิธีการที่ใช้ในการประเมินจะต้องมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติจริงประหยัด คุ่มค่า และเหมาะสม

3.มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) มุ่งเน้นเกี่ยวกับเรื่อง กฎ ระเบียบ ศีลธรรม จรรยาบรรณที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน ประกอบด้วย 8 เกณฑ์ คือ

- 3.1 มีการกำหนดข้อตกลงอย่างเป็นทางการ
- 3.2 มีการแก้ปัญหาของการประเมินด้วยความซื่อสัตย์ ไม่บิดเบือนความเป็นจริงอย่างสันติวิธี
- 3.3 รายงานการประเมินอย่างตรงไปตรงมา เปิดเผย และคำนึงถึงข้อจำกัดของการประเมิน
- 3.4 มีการให้ความสำคัญต่อสิทธิในการรับรู้ข่าวสารของบุคคลทั่วไปอย่างเปิดเผย มีการเผยแพร่ผลการประเมินและเปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้ศึกษาผลการประเมิน
- 3.5 มีการคำนึงถึงสิทธิส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง
- 3.6 มีการเคารพในการปฏิสัมพันธ์ของผู้เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูลจากบุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
- 3.7 มีรายงานผลการประเมินที่สมบูรณ์ ยุติธรรม และเสนอทั้งจุดเด่น จุดด้อยของสิ่งที่ประเมิน
- 3.8 ผู้ประเมินทำการประเมินด้วยความรับผิดชอบและมีจรรยาบรรณ

4.มาตรฐานด้านความถูกต้อง (Accuracy Standards) เกี่ยวข้องกับการใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพตลอดจนวิธีเก็บข้อมูลตามหลักวิชาการ ซึ่งประกอบด้วย 11 เกณฑ์ คือ

- 4.1 มีการระบุวัตถุประสงค์ของการประเมินอย่างชัดเจน
- 4.2 มีการวิเคราะห์บริบทของกาประเมินในรายงานการประเมินอย่างครอบคลุมและเพียงพอต่อการประเมินอย่างมีประสิทธิภาพ

- 4.3 มีการบรรยายจุดประสงค์และกระบวนการประเมินอย่างชัดเจน
- 4.4 มีการบรรยายแหล่งข้อมูลและการได้มาอย่างชัดเจน
- 4.5 ใช้เทคนิคและเครื่องมือที่มีความตรงและได้มาซึ่งสารสนเทศที่มีความถูกต้อง แม่นยำ
- 4.6 ใช้เทคนิคและเครื่องมือที่มีความเที่ยง และได้มาซึ่งสารสนเทศที่มีความคงเส้นคงวา
- 4.7 มีการจัดระบบควบคุมสำหรับการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และรายงาน
- 4.8 มีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ
- 4.9 มีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ
- 4.10 มีการลงสรุปที่มีเหตุผลและผลการประเมินสนับสนุน
- 4.11 มีการเขียนรายงานที่มีความเป็นปรนัย

นอกจากนี้ Nyirenda (1994) ได้ร่วมกับมาตรฐานวิชาชีพการสอนแห่งชาติ (National Board for Professional Teaching Standards) หรือ NBPTS ได้ศึกษาว่า ทำอย่างไรการสอนจะบรรลุผลได้ จึงได้พัฒนาเกณฑ์การประเมินอภิมานเพื่อการประเมินระบบออกใบประกอบวิชาชีพครูขึ้น จึงได้พัฒนาเกณฑ์การประเมิน ดังนี้

- 1.ความเป็นไปได้ทางการบริหาร (administrative feasibility)
- 2.ความเชื่อถือได้ต่อสาธารณชน (Public credibility)
- 3.ความเชื่อถือได้ต่อวิชาชีพ (professional credibility)
- 4.การป้องกันทางด้านกฎหมาย (Legal feasibility)
- 5.ความสามารถทางการปฏิบัติทางด้านเศรษฐศาสตร์ (economic affordability) (อ้างอิง: จิรณัฐ พุ่มเหรียญ,มหาวิทยาลัยบูรพา.2561)

มาตรฐานของการประเมิน

ตามที่คณะกรรมการพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานสำหรับการประเมินทางการศึกษาได้กำหนดไว้ ประกอบด้วยมาตรฐานการประเมิน 4 ด้าน คือมาตรฐานด้านอรรถประโยชน์ (Utility standards) ประกอบด้วย 8 เกณฑ์ มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility standards) ประกอบด้วย 3 เกณฑ์ มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) ประกอบด้วย 8 เกณฑ์ มาตรฐานความถูกต้อง (accuracy standards) ประกอบด้วย 11 เกณฑ์ รวมเกณฑ์ทั้งสิ้น 30 เกณฑ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (อ้างอิง: ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สมหวัง พิธิยานุวัฒน์.2541 ศิริชัย กาญจนวาสี.2537)

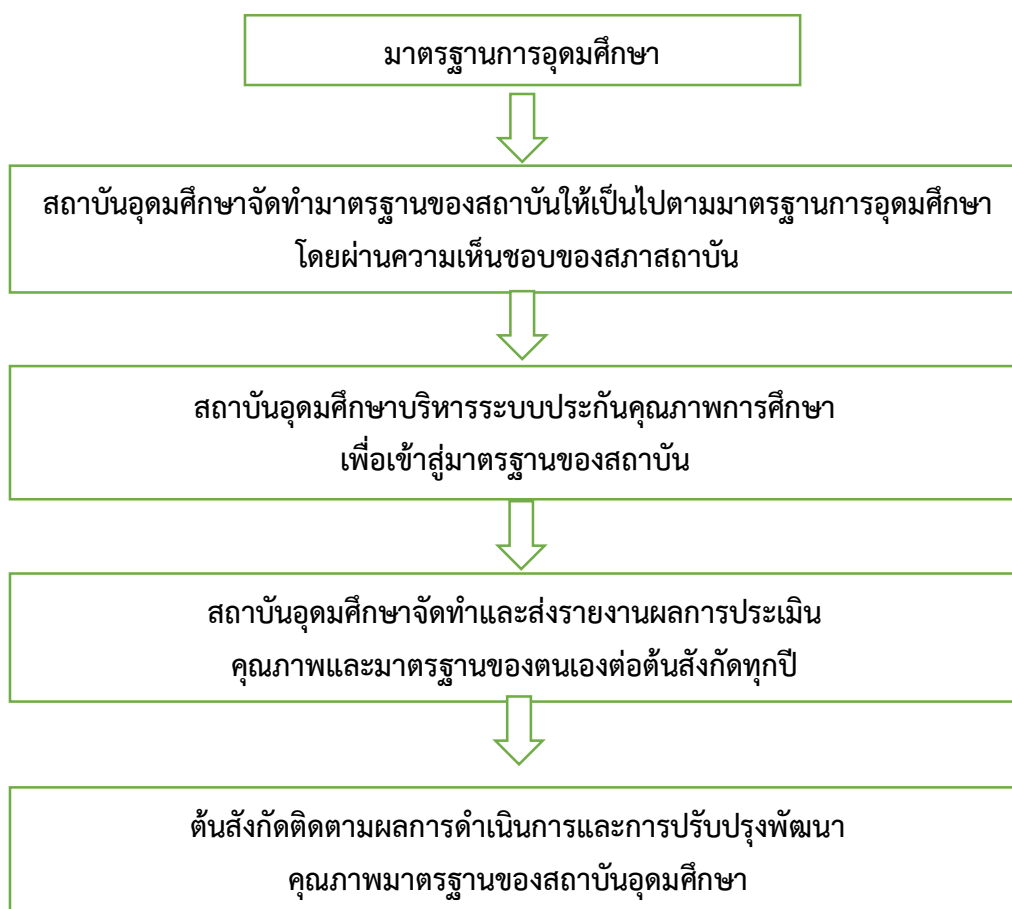
- 1.มาตรฐานอรรถประโยชน์ (utility standardtyds) ซึ่งเป็นการประเมินด้านกระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศตรงกับความต้องการของผู้ใช้ผลการประเมินเป็นสำคัญ ประกอบด้วย 8 เกณฑ์ คือ

- 1.1 มีการระบุผู้เกี่ยวข้องที่ต้องการใช้สารสนเทศ
- 1.2 ความเป็นที่เชื่อถือของผู้ประเมิน ผู้ประเมินต้องรู้สิ่งที่มุ่งประเมิน
- 1.3 มีการรวบรวมข้อมูลครอบคลุมและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้สารสนเทศของผู้เกี่ยวข้อง
- 1.4 การแปลความหมายและการตัดสินคุณค่ามีความชัดเจน
- 1.5 รายงานการประเมินมีความชัดเจนทุกขั้นตอน
- 1.6 การเผยแพร่ผลการประเมินไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างทั่วถึง
- 1.7 รายงานการประเมินเสร็จทันสำหรับนำไปใช้ประโยชน์
- 1.8 การประเมินส่งผลกระทบในการกระตุ้นให้มีการดำเนินการประเมินต่อไปอย่างต่อเนื่อง

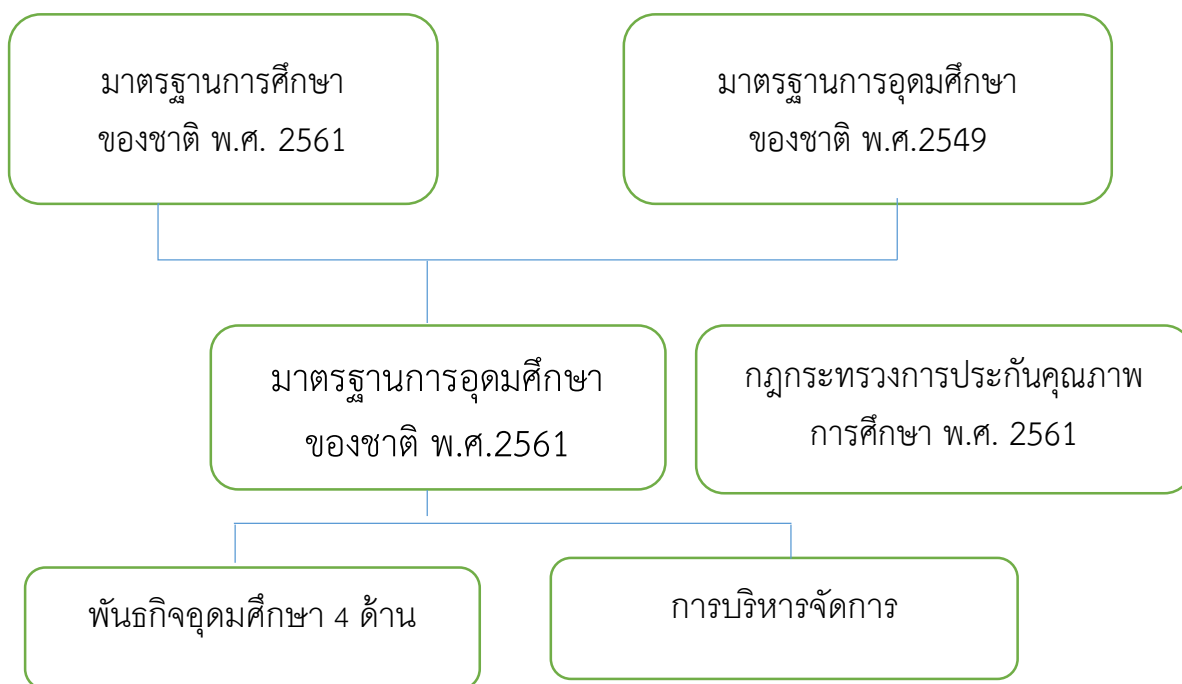
2.มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility standards) เป็นมาตรฐานเน้นความเป็นจริงของการประเมิน ประกอบด้วย 3 เกณฑ์ คือ

- 2.1 วิธีการประเมินสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง
  - 2.2 การเป็นที่ยอมรับของผู้ถูกประเมินผู้ได้รับผลกระทบจากการประเมิน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
  - 2.3 ผลที่ได้มีความคุ้มค่ากับผลงาน สามารถนำไปปรับปรุงการปฏิบัติงาน ขยายงานหรือลี้มนเล็ก
- มาตรฐานการอุดมศึกษาสู่การปฏิบัติ

ขั้นตอนการนำมาตรฐานการอุดมศึกษาสู่การปฏิบัติ

ที่มาของมาตรฐานการอุดมศึกษา พ.ศ.2561

(ที่มา: www.academic.chula.ac.th)

ในการประชุมอธิการบดีทั่วประเทศไทย (ทปอ.) เมื่อเดือนธันวาคม 2557 และที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ (ทอมก) เมื่อเดือนมกราคม 2558 ได้มีมติร่วมกันในการยกฐานะการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อมุ่งสู่ความเป็นเลิศภายใต้ Education criteria for performance excellence, EdPEX

ดังนั้นมหาวิทยาลัยทุกมหาวิทยาลัยรวมทั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้วย จึงต้องให้ความสนใจในคุณภาพการศึกษา คุณภาพบัณฑิต โดยคำนึงถึงการประกันคุณภาพการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ การประกันคุณภาพการศึกษาจึงต้องให้ทันสมัย มีคุณภาพ ปราศจากอคติและนำผลมาเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อการปรับปรุงคุณภาพของมหาวิทยาลัยนั้นๆ ด้วย

ระบบกลไก หมายถึง ขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยบุคลากร ทรัพยากร กฎเกณฑ์ มาตรการ แนวปฏิบัติและปัจจัยต่างๆ เป็นกลไกให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย

การควบคุมคุณภาพการศึกษา หมายถึง การมีระบบและกลไกในแต่ละองค์ประกอบคุณภาพเพื่อกำกับการดำเนินงานของสถาบันให้ได้ผลตามดัชนีบ่งชี้คุณภาพที่กำหนด การตรวจสอบคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการในการศึกษาวิเคราะห์ว่าสถาบันมีระบบและกลไกควบคุมคุณภาพและได้ปฏิบัติ ตลอดจนมีผลการปฏิบัติตามระบบและกลไก ดังกล่าว

การประเมินคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการวิเคราะห์และเปรียบเทียบผลการดำเนินงานของสถาบันว่า ส่งผลต่อคุณภาพตามดัชนีบ่งชี้

องค์ประกอบคุณภาพ หมายถึง ปัจจัยหลักในการดำเนินงานของสถาบันที่มีผลต่อคุณภาพการศึกษา

ดัชนีบ่งชี้คุณภาพ หมายถึง ตัวบ่งชี้ว่าการดำเนินงานในแต่ละองค์ประกอบคุณภาพเป็นไปตามเกณฑ์และมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด

ผลผลิตทางการศึกษา หมายถึง ผลการดำเนินการตามภารกิจหลัก ประกอบด้วย การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการทางวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และรวมทั้งภารกิจหลักอื่นๆ ของสถาบันอุดมศึกษา

ในส่วนนี้มหาวิทยาลัยสงขลามีได้เพิ่มพันธกิจในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาซึ่งถือเป็นภารกิจเฉพาะของมหาวิทยาลัยสงขลามาตรฐานการศึกษา หมายถึง ข้อกำหนดที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์และมาตรฐานที่ต้องการได้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง และเพื่อได้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพทางการศึกษา

มาตรฐานที่ 1 ด้านผลลัพธ์ผู้เรียน

- 1.1 เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และความรู้รอบด้านต่างๆในการสร้างสัมมาชีพ ความมั่นคง และคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเป็นผู้มีคุณธรรม ความเพียร มุ่งมั่น บากบั่น และยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ
- 1.2 เป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม มีทักษะศตวรรษที่ 21 มีความสามารถในการบูรณาการศาสตร์ต่างๆเพื่อพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาสังคม มีคุณลักษณะความเป็นผู้ประกอบการ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและของโลก สามารถสร้างโอกาสและเพิ่มมูลค่าให้กับตนเอง ชุมชน สังคม และประเทศ
- 1.3 เป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง มีความกล้าหาญทางจริยธรรม ยึดมั่นในความถูกต้อง

ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณทรัพยากรที่ใช้ไปกับปริมาณ ผลผลิตที่เกิดจากกระบวนการ กล่าวคือ ประสิทธิภาพแสดงถึงความสามารถในการตอบสนองอย่างรวดเร็วและทันเวลา เพื่อให้ได้ผลผลิต

การรับรองมาตรฐาน หมายถึง การให้การรับรองการทำการประเมินคุณภาพภายนอกของผู้ประเมินภายนอกที่มีคุณลักษณะและคุณภาพที่พึงประสงค์ตามหลักเกณฑ์และมาตรฐานที่สำนักงานกำหนด

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2545 ได้กำหนดจุดมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพและมาตรฐาน โดยกำหนดรายละเอียดไว้ใน หมวด 6 มาตรฐาน และการประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย 1.ระบบการประกันคุณภาพภายใน 2.ระบบการประกันคุณภาพภายนอก (อ้างอิง จิรณัฐ พุ่มเหรียญ มหาวิทยาลัยบูรพา.2561)

การประเมินอภิमान (Metaevaluation)

เป็นการประเมินที่ได้รับตามนิยมในต่างประเทศ ในส่วนของประเทศไทยนั้น อาจจะเรียกได้ว่ามีการรับรู้ที่ค่อนข้างจำกัด เฉพาะในแวดวงวิชาการที่เกี่ยวข้องเท่านั้น

Schuavel&Haperm ให้ความหมายของการประเมินอภิमानว่า หมายถึง การประเมินโดยถือว่าการประเมินที่ดีนั้นจะต้องเป็นการประเมินที่ประกอบด้วยคุณภาพ ปราศจากอคติคือความลำเอียง เป็นประโยชน์ และทันต่อการนำผลการประเมินไปใช้

Seriven ได้ให้ความหมายว่า เป็นงานประเมินการประเมิน หรือ เป็นงานประเมินของผู้ประเมินโดยใช้วิธีการที่ทั้งด้านวิทยาศาสตร์และศีลธรรมเข้ามาร่วมในวิธีนี้ด้วย

การประเมินอภิमान (Metaevaluation) จึงหมายถึง การประเมินงานประเมิน หรือจะเรียกว่าเป็นคุณภาพของการประเมินร่วมก็ได้ เป็นการประเมินกระบวนการตรวจสอบคุณภาพของผลการประเมินโดยคำนึงถึงงานประเมิน การวิเคราะห์ การใช้สารสนเทศ การปรับปรุงและการรายงานผลต่อสาธารณชนเพื่อการปรับปรุงด้วย

จุดมุ่งหมายการประเมินอภิमानเป็นการประเมินโดยมีจุดมุ่งหมายคือ การประเมินคุณภาพ ผลกระทบ หรือการใช้ผลการประเมิน การตรวจสอบและรับรองรายงานการประเมิน ควบคุมหรือสะท้อนอคติในการประเมิน ตีคุณค่าหรือผลประโยชน์ของวิธีการประเมินใหม่ๆ (อ้างอิง: เนติ เฉลยวาเรศ วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ปีที่3 ฉบับที่4 มกราคม – มิถุนายน 2556)

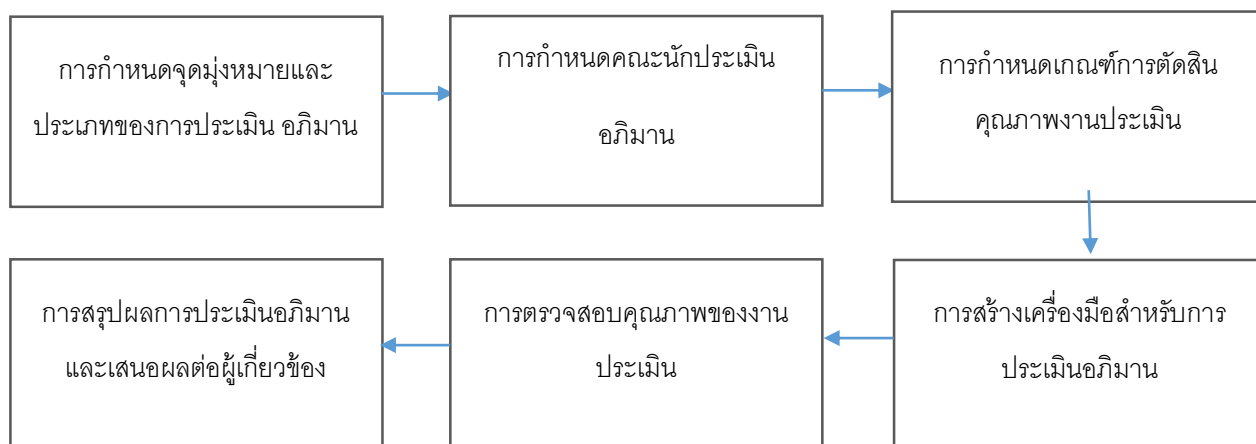
ประเภทของการประเมินอภิमान

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ ได้แบ่งการประเมินแบบอภิमान 2 ประเภท ดังนี้

1. Formative meta evaluation คือการประเมินในเชิงความก้าวหน้า
2. Summative meta evaluation ประเมินเชิงสรุปรวม

ขั้นตอนการประเมินอภิमान

ขั้นตอนการประเมินอภิमानประกอบด้วย การกำหนดจุดมุ่งหมายและประเภทของการประเมินอภิमान การกำหนดคณะนักประเมินอภิमान การกำหนดเกณฑ์การตัดสินคุณภาพของงานประเมินการสร้างเครื่องมือสำหรับการประเมินอภิमान การตรวจสอบคุณภาพของงานประเมิน การสรุปผลการประเมินอภิमानและการนำเสนอผลต่อผู้เกี่ยวข้อง

(อ้างอิง: สุวิมล ว่องวานิช.2549,คำอธิบายประกอบการใช้ภาพประเมินอภิमान สำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน).2550)

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ ผู้อำนวยการสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์การมหาชน) ได้อธิบายในคู่มือประเมินอภิमानรายงานการประเมินคุณภาพนอกระดับอุดมศึกษา ไว้ดังนี้

สืบเนื่องจากการประชุมคณะกรรมการพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา ครั้งที่ 9/2559 วันอังคาร ที่ 20 ตุลาคม 2559 มีมติให้กลุ่มงานประเมินการศึกษาระดับอุดมศึกษา จัดทำแบบประเมินอภิमानรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกระดับอุดมศึกษาพร้อมเกณฑ์ การประเมินตาม 4 มาตรฐาน 11 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 ความตรงของการประเมินตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ สมศ. กำหนด

ตัวบ่งชี้ 1.1 ประเมินสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการประเมินคุณภาพภายนอก

ตัวบ่งชี้ 1.2 ประเมินตามระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการที่ สมศ. กำหนด

มาตรฐานที่ 2 ความถูกต้อง สมบูรณ์ของกระบวนการประเมิน

ตัวบ่งชี้ 2.1 กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลได้มาตรฐาน

ตัวบ่งชี้ 2.2 ความถูกต้อง ครบถ้วนของข้อมูล

ตัวบ่งชี้ 2.3 ความถูกต้องของการวิเคราะห์ข้อมูล

ตัวบ่งชี้ 2.4 การแปลความหมายผลการวิเคราะห์ข้อมูลเทียบกับมาตรฐานการประเมิน

มาตรฐานที่ 3 ประสิทธิภาพผลการประเมิน

ตัวบ่งชี้ 3.1 ความถูกต้อง เชื่อถือได้ ของผลการประเมิน

ตัวบ่งชี้ 3.2 ความชัดเจนและถูกต้องของรายงานผลการประเมิน

ตัวบ่งชี้ 3.3 ความเป็นประโยชน์และการเป็นที่ยอมรับของรายงานผลการประเมิน

มาตรฐาน ที่ 4 ความเป็นไปได้และความเหมาะสมของข้อเสนอแนะ

ตัวบ่งชี้ 4.1 ความชัดเจนและความเป็นไปได้ของข้อเสนอแนะ

ตัวบ่งชี้ 4.2 ความสมเหตุสมผลของข้อเสนอแนะ

การประเมินอภิมานเป็นเครื่องมือการประกันคุณภาพในระดับอุดมศึกษาที่มหาวิทยาลัยชั้นนำหลายแห่งในต่างประเทศนำมาใช้ เพราะเป็นการประเมินลูกศรชี้ขึ้น ทำให้กรรมการที่ประเมินระมัดระวัง มีผลสัมฤทธิ์ที่น่าเชื่อถือ ผลการประเมินสามารถนำไปปรับปรุงแก้ไขและใช้ประโยชน์ได้ มหาวิทยาลัยในประเทศไทยรวมทั้งมหาวิทยาลัยสองแห่งด้วยกันก็คงจะได้ประโยชน์สำหรับการประเมินอภิมานนี้ถ้าให้ความสนใจ เพราะจะก่อประโยชน์ต่อสถาบันการศึกษานั้นๆ อันจะนำมาซึ่งการนำเชื่อถือของสถาบันอุดมศึกษาและบัณฑิตที่ผลิตออกมาสู่ตลาดในสังคมปัจจุบัน

บทสรุป

การประกันคุณภาพการศึกษาสำหรับสถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งต้องตระหนักให้ความสำคัญแสวงหาสิ่งที่เป็นประโยชน์ ทันสมัยและน่าเชื่อถือเพื่อสถาบันการศึกษานั้นๆ

ในส่วนของผู้ประเมินนั้นจำต้องอาศัยผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ชำนาญ เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ วิธีการที่ทันสมัย และมีความน่าเชื่อถือ โดยยึดหลัก ดังนี้

1. วิธีการประเมินสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง
2. การเป็นที่ยอมรับของผู้ถูกประเมิน ผู้ได้รับผลกระทบจากการประเมินตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
3. ผลที่ได้คือความคุ้มค่ากับผลงาน สามารถนำไปปรับปรุงการปฏิบัติงาน ขยายงานหรือลี้มเล็ก และผู้ประเมินควรคำนึงและตระหนักถึง “การประเมินด้วยความรับผิดชอบและมีจรรยาบรรณ”

การประกันคุณภาพการศึกษาโดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาจึงไม่ใช่กลไกหรือกฎเกณฑ์แห่งอำนาจหรือการใช้สถาบันอุดมศึกษาเพื่อเพิ่มศักยภาพของตนเอง ไม่ใช่ไต่บันไดดารา แต่จะต้องอาศัยความเป็นกัลยาณมิตร อาศัยผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเป็นหลักประกันคุณภาพสำหรับสถาบันการศึกษาและบัณฑิตที่ผลิตออกไปเพื่อแข่งขันบนเวทีโลกที่นับวันจะรุนแรงและเข้มข้นขึ้นทุกวัน